

آوردگاه فوتبال در تسخیر استعاره‌ها: قلمروهای مبدأ استعاری در گفتمان رسانه‌ای فوتبال

زینب باوندپور^{۱*}، پارسا بامشادی^۲

۱. کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور

۲. دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی

پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۳۱

دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۳۰

The Football Field Conquered by Metaphors: Metaphorical Source Domains in Football Media Discourse

Zeynab Bavandpour^{*1}, Parsa Bamshadi²

1. M.A in Linguistics, Payame Noor University

2. PhD in Linguistics

Received: 2019/12/21

Accepted: 2020/07/21

Abstract

The present study explores the metaphorical source domains in football media discourse. To this end, the news headlines for eight Iranian sport newspapers including Hadaf, Khabar Varzeshi, Iran Varzeshi, Abrar Varzeshi, Gol, Pirouzi, Shoot and Esteghlal were selected in a three-month period from September 2009 to the end of November 2010. The data were analyzed by conceptual metaphor framework (Lakoff, 1993; Lakoff & Johnson, 1980, 1999), and examined based on Kövecses's view on metaphorical origin (Kuchsh, 2010). The results show that the most important sources of metaphorical domains are war, path, metaphysics, natural phenomena, animals, machines, games and sports, buildings, health and disease, art, light and darkness, school, power and politics, cooking and food, sea and marine activities, and plants. In general, metaphors in football news headlines have three major functions: a) getting the attention of the audience and encouraging them to read and follow it; b) facilitating the expression of complex and abstract concepts of football in an artistic and engaging manner by the media; c) helping the audience understand these concepts. These functions ultimately facilitate and reinforce the relationship between the media and the audience, and confirm Kövecses's (2014) view that in addition to its cognitive function, metaphor has an important communicative role in discourse.

Keywords: Conceptual metaphor, Metaphorical conceptualization, Football, Football discourse, Sport discourse, Sociolinguistics.

چکیده

جستار حاضر به واکاوی قلمروهای مبدأ استعاری در گفتمان رسانه‌ای فوتبال می‌پردازد. برای این منظور، عنوان‌های خبری هشت روزنامه ورزشی فارسی‌زبان شامل هدف، خبر ورزشی، ایران ورزشی، ابرار ورزشی، گل، پیروزی، شوت و استقلال در یک بازه زمانی سه‌ماهه از اول شهریورماه تا پایان آبان‌ماه ۱۳۹۸ استخراج شده و در چارچوب نظریه استعاره مفهومی (لیکاف، ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) و نیز برپایه دیدگاه‌های کووچس درباره قلمروهای مبدأ استعاری (کووچس، ۲۰۱۰) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین قلمروهای مفهومی مبدأ عبارتند از: جنگ، مسیر، متافیزیک، پدیده‌های طبیعی، حیوانات، ماشین، بازی و ورزش، ساختمان، سلامت و بیماری، هنر، نور و تاریکی، مدرسه، قدرت و سیاست، آشپزی و خوراک، دریا و فعالیت‌های دریایی، گیاهان. در کل، استعاره‌ها در عنوان‌های خبری فوتبال دارای سه کارکرد عمده‌اند: الف) جلب توجه مخاطب و ترغیب او به مطالعه و پیگیری خبر؛ ب) تسهیل بیان مفاهیم و موضوعات پیچیده و انتزاعی فوتبال به شیوه‌ای هنرمندانه و جذاب؛ ج) کمک به درک این مفاهیم از سوی مخاطب. این کارکردها در نهایت موجب تسهیل و تحکیم ارتباط میان رسانه و مخاطب می‌شوند که تأییدی است بر دیدگاه کووچس (۲۰۱۴) مبنی بر اینکه استعاره علاوه بر کارکرد شناختی، کارکرد ارتباطی مهمی نیز در گفتمان دارد.

کلیدواژه‌ها: استعاره مفهومی، مفهوم‌سازی استعاری، فوتبال، گفتمان فوتبال، گفتمان ورزشی، زبان‌شناسی اجتماعی.

*Corresponding Author: Zeynab Bavandpour

Email: bavandpour_58@yahoo.com

* نویسنده مسئول: زینب باوندپور

مقدمه

شاید کسی که با فوتبال ایران آشنایی نداشته باشد و نداند موارد زیر برگرفته از عنوان‌های خبری روزنامه‌های ورزشی هستند، گمان کند که اشاره به وقوع جنگی خاص دارند:

- ارتش ویلموتس به خاکریز عراق رسید (خبر ورزشی، ۲۳ آبان)
- عملیات فتح با دستور حمله (خبر ورزشی، ۲۳ آبان)
- دیزلی، فاتح جنگ سرخ (خبر ورزشی، ۹ شهریور)
- تراکتور - پرسپولیس؛ جنگ جنگ تا پیروزی (گل، ۷ شهریور)

اما هر کس که این عنوان‌ها را در صفحه نخست روزنامه‌های ورزشی ببیند، به سرعت درمی‌یابد که اشاره به مسابقه فوتبال دارند و نه جنگ.

ورزش به‌ویژه در جهان امروز یکی از حوزه‌های مهم اجتماعی است که دربرگیرنده فعالیت‌ها، رویدادها و مسائل گوناگونی است و از این رو، مفاهیم و اصطلاحات بسیاری در آن شکل گرفته و به‌صورت فزاینده بر تعداد این مفاهیم و اصطلاحات افزوده می‌شود. به باور بیرد (۱۹۹۸: ۱)، فارغ از همه مسائل و موضوعات جدی مانند جنگ و سیاست و رویدادهای تلخ، ورزش همواره روی صفحه نخست روزنامه‌های ما جایگاه خود را داراست. گویی ورزش، جهان خود را دارد و افراد فعال در این حوزه معمولاً ورزش را جدا از سایر مسائلی می‌بینند که فرهنگ ما را تشکیل می‌دهد و مثلاً می‌گویند: بحث سیاست از ورزش جداست. از میان رشته‌های گوناگون ورزشی، فوتبال را شاید بتوان پرطرفدارترین و جذاب‌ترین رشته دانست که همه‌روزه در سراسر جهان شاهد رویدادهای گوناگونی است و اخبار فراوانی پیرامون آن به گوش می‌رسد. روزنامه‌های ورزشی یکی از رسانه‌های پرطرفدار ورزشی هستند که به‌طور روزانه اخبار پیرامون رویدادهای ورزشی را در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهند. به دلیل جذابیت فوتبال و فراوانی تعداد مخاطبان و علاقه‌مندان این رشته ورزشی، بخش چشمگیری از اخبار روزنامه‌های ورزشی به خبرهای فوتبال و حاشیه‌های پیرامون آن اختصاص دارد.

در روزنامه‌ها، عنوان‌های خبری به‌عنوان پاره‌گفتارهایی با ویژگی‌های خاص ساختاری که در صفحه نخست روزنامه بازتاب می‌یابند، نقش کلیدی در انتشار اخبار و بیان رویدادها

دارند. بوسا^(۲۰۱۴: ۸۰) کارکرد اصلی عنوان خبری را جلب توجه مخاطب و ارائه ایده‌ای از محتوا و کلیت خبر به او می‌داند که در نتیجه آن مخاطب تصمیم می‌گیرد خبر را پیگیری کند یا نکند؛ بنابراین، عنوان، اغلب حاوی برجسته‌ترین و جذاب‌ترین نکته یک خبر است و نقش کلیدی در جذب مخاطب و ترغیب او به پیگیری خبر دارد. از این رو، همچنان که بامشادی و همکاران (۱۳۹۵) اشاره می‌کنند، عنوان خبری باید دارای زبانی جذاب و ترغیب‌کننده باشد تا بتواند توجه مخاطب را جلب کرده و او را به مطالعه و پیگیری خبر تشویق نمایند. یکی از شیوه‌های دستیابی به این هدف، استفاده هوشمندانه از استعاره است. عنوان‌های خبری به سبب ویژگی‌ها و اهداف خاصی که دارند می‌توانند تجلی‌گاه مهمی برای استعاره به شمار آیند. به‌کارگیری استعاره در عنوان‌های خبری افزون بر آنکه به آنها جنبه آرایه‌ای و هنری بخشیده و توان ارتباطی آنها را افزایش می‌دهد، سبب جلب توجه مخاطب و تشویق وی به مطالعه و پیگیری خبر یا گزارش گردیده و نیز با ترغیب مخاطب، به‌صورت پنهانی وی را با دیدگاه نویسنده خبر یا گزارش همسو می‌سازد.

با توجه به اهمیت ورزش و به‌ویژه فوتبال در زندگی اجتماعی امروز انسان، فراوانی تعداد رویدادهای ورزشی و نیز فراوانی تعداد اخبار و گزارش‌های شکل‌گرفته پیرامون رویدادهای ورزشی و به‌ویژه فوتبال از یک سو و اهمیت و جایگاه برجسته عنوان‌های خبری در بازتاب اخبار در روزنامه‌های ورزشی از سوی دیگر، در پژوهش پیش رو به بررسی استعاره در عنوان‌های خبری روزنامه‌های ورزشی فارسی‌زبان ایران می‌پردازیم. برای این منظور، عنوان‌های خبری دارای استعاره در هشت روزنامه ورزشی شامل هدف، خبر ورزشی، ایران ورزشی، ابرار ورزشی، گل، پیروزی، شوت و استقلال در یک بازه زمانی سه‌ماهه از اول شهریورماه تا پایان آبان‌ماه ۱۳۹۸ استخراج شده و در چارچوب نظریه استعاره مفهومی (لیکاف، ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) و نیز برپایه دیدگاه‌های کووچش^۲ پیرامون حوزه‌های مبدأ استعاری (کووچش، ۲۰۱۰) مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش با هدف یافتن پاسخ این دو پرسش انجام گرفته است: (۱) استعاره‌ها چه نقشی در مفهوم‌سازی رویدادها

2. M. G. Busà
3. G. Lakoff
4. G. Lakoff & M. Johnson
5. Z. Kövecses

و مسائل مربوط به فوتبال دارد؟ (۲) پرکاربردترین قلمروهای مبدأ در نگاشت‌های استعاری حوزه فوتبال کدامند؟

پیشینه پژوهش

رابطه میان ورزش و استعاره رابطه‌ای است دوطرفه؛ نه تنها بسیاری از اصطلاحات ورزشی دارای ریشه استعاری هستند و براساس دیگر حوزه‌های فعالیت انسانی شکل گرفته‌اند، بلکه خود ورزش منبعی برای پیدایش استعاره نیز به شمار می‌آید (بیرد، ۱۹۹۸: ۵۳)؛ بنابراین، ورزش می‌تواند هم قلمرو مفهومی مقصد باشد و هم قلمرو مفهومی مبدأ و این نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه مهم ورزش در مطالعات مربوط به استعاره است. همین امر باعث جلب توجه بسیاری از پژوهشگران و به‌ویژه معناشناسان به حوزه ورزش و به‌ویژه فوتبال شده و محرک مطالعاتی در این زمینه بوده است که از آن میان می‌توان به بیرد (۱۹۹۸)، کِلِت (۲۰۰۲)، کووچش (۲۰۰۵)، پِرگ (۲۰۱۱)، کریسناواتی (۲۰۱۴) و الزوابده و القاضو (۲۰۱۸) اشاره کرد.

تنها پژوهشی که درباره استعاره در ورزش به‌طور کلی و استعاره در فوتبال به‌طور خاص در زبان فارسی انجام شده است، پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) است که به بررسی کاربرد استعاره در فوتبال پرداخته و با بررسی ۱۰۸ عبارت استعاری در عنوان‌های خبری دو روزنامه خبر ورزشی و پیروزی در پاییز ۱۳۹۳ دریافته‌اند که استعاره‌های مفهومی مربوط به فوتبال در ده قلمرو استعاری قابل دسته‌بندی است: جنگ، ماشین و دستگاه، پدیده‌های طبیعی مخرب، حیوانات، جادوگری، آزمون، جهتی، سایر ورزش‌ها، نمایش، قلعه. یافته‌ها نشان می‌دهند استعاره «فوتبال جنگ است» بالاترین بسامد را در بین عبارات استعاری مربوط به عناوین اخبار فوتبال دارد. قلمرو مبدأ تنها جنگ نیست و شامل فوتبال به مثابه ماشین و قلمروهایی چون پدیده‌های طبیعی، حیوانات، جادوگری، ورزش‌ها، آزمون، جهت، نمایش و قلعه را هم در کاربرد استعاری ورزش فوتبال شاهدیم. عمده استعاره‌ها به ترتیب به دسته ساختاری و هستی‌شناختی و جهتی تعلق داشتند.

پژوهش حاضر گرچه در راستای پژوهش طوسی

نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) است ولی هم از لحاظ پیکره داده‌ها و هم از لحاظ یافته‌ها تفاوت‌ها و حتی برتری‌هایی بر آن دارد. از لحاظ پیکره داده‌ها، پژوهش حاضر عنوان‌های خبری ۸ روزنامه ورزشی را در بازه سه‌ماهه بررسی می‌کند؛ در حالی که طوسی نصرآبادی و روشن عنوان‌های خبری تنها دو روزنامه ورزشی را بررسی کرده‌اند. تعداد عبارت‌های استعاری مورد بررسی در پژوهش حاضر ۲۵۶ مورد است؛ در حالی که تعداد این عبارت‌ها در پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن تنها ۱۰۸ مورد بوده است. همین گستردگی پیکره پژوهش حاضر نسبت به پژوهش نامبرده سبب می‌شود که یافته‌های جدید و متفاوتی به دست آید که در بخش‌های بعدی مقاله ارائه خواهند شد.

علاوه بر حوزه ورزش، پژوهش‌هایی پیرامون کاربرد استعاره در دیگر حوزه‌ها مانند اخبار تلویزیونی، اقتصاد و رایانه در زبان فارسی انجام شده است. بامشادی و همکاران (۱۳۹۵) با انجام پژوهشی پیکره‌بنیاد به واکاوی استعاره‌های مفهومی رایج در حوزه اقتصاد پرداخته و نشان داده‌اند که چگونه مهم‌ترین مفاهیم، پدیده‌ها و رویدادهای اقتصادی به کمک استعاره‌ها مفهوم‌سازی و بیان می‌شوند. یافته‌های این پژوهش گویای آن است که استعاره، نقشی چشمگیر در عنوان‌های خبری اقتصادی دارد و علاوه بر آنکه سبب تسهیل درک و بیان مفاهیم این حوزه می‌گردد، موجب ترغیب خواننده به پیگیری خبر و جلب توجه او نیز می‌شود. انصاریان (۱۳۹۳) و انصاریان و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی کاربرد استعاره در درک و بیان مفاهیم حوزه علوم رایانه‌ای، نشان داده‌اند که استعاره‌های مفهومی «رایانه یک انسان است»، «برنامه‌های رایانه‌ای انسان هستند» و «رایانه یک ساختمان است» جزو استعاره‌های بنیادین در حوزه علوم رایانه‌اند. بامشادی و انصاریان (۱۳۹۷) با واکاوی عنوان‌های خبری بیست‌وسه پی برده‌اند که پس از اصطلاحات، استعاره مهم‌ترین و چشم‌گیرترین ویژگی زبانی در عنوان‌های خبری بیست‌وسه (شبکه دوم سیما) است.

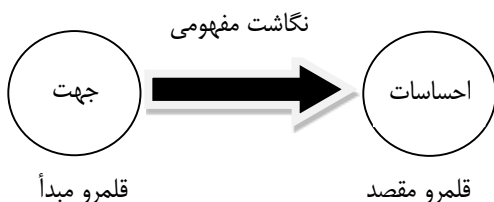
پایگاه نظری

در سنت مطالعات ادبی و بلاغی همواره استعاره به‌عنوان یکی از مهم‌ترین صنایع ادبی مطرح بوده است که پیچیده‌ترین و خلاقانه‌ترین صورت آن در زبان شعر تجلی یافته است. استعاره در ادبیات، و به‌ویژه شعر، ابزاری برای زیبایی‌آفرینی و بیان خلاقانه مفاهیم و مضامین به شمار می‌آید. استعاره یکی

1. P. Kellet
2. G. Bergh
3. E. Krisnawati
4. R. Alzawaydeh & S. Alghazo

بیان می‌کنیم. برپایه این استعاره مفهومی است که می‌توانیم بگوییم *we're feeling low* یا *having 'down time* یا اینکه بگوییم *things are looking up* یا *they are up and going*. این استعاره بازتاب تجربه‌های بنیادین ما از جهان پیرامون است هنگامی که کودک هستیم؛ هنگامی که می‌افتیم و احساس بدی پیدا می‌کنیم؛ هنگامی که دراز می‌کشیم و به حالت ایستایی و بی‌حرکی می‌رسیم و چون بلند می‌شویم پویایی می‌یابیم و احساس خوبی پیدا می‌کنیم (تیلور و لیتل مور، ۲۰۱۴: ۳-۲).

استعاره مفهومی (یا استعاره شناختی) یعنی درک یک ایده یا قلمرو مفهومی براساس یک ایده یا قلمرو مفهومی دیگر؛ بنابراین در استعاره نگاشت یک قلمرو مفهومی (قلمرو مبدأ) بر قلمرو مفهومی دیگر (قلمرو مقصد) روی می‌دهد؛ در نتیجه، به کمک قلمرو مبدأ که معمولاً عینی و ملموس است، به درک قلمرو مقصد که معمولاً انتزاعی و ناملموس است نائل می‌شویم؛ برای مثال، وقتی که می‌گوییم «از خوشحالی پر درآوردم» یا «انگار روی ابرها بودم»، در واقع از مفهوم جهت بالا که جزو قلمرو مفهومی جهت‌های فیزیکی است برای بیان مفهوم خوشحالی که جزو قلمرو مفهومی احساسات است استفاده کردیم؛ بنابراین در اینجا با استعاره مفهومی «خوشحالی بالاست» سروکار داریم. نگاشت بین قلمرو مبدأ و مقصد در این استعاره را می‌توان به شکل زیر نشان داد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پیکره‌بنیاد و مبتنی بر زبان‌شناسی شناختی است. پیکره داده‌های پژوهش متشکل از عنوان‌های خبری حاوی استعاره در هشت روزنامه ورزشی شامل هدف، خبر ورزشی، ایران ورزشی، ابرار ورزشی، گل، پیروزی، شوت و استقلال در یک بازه زمانی سه‌ماهه از اول شهریورماه تا پایان آبان‌ماه ۱۳۹۸ است. جدول زیر تعداد عبارتهای

از کانونی‌ترین محورهای پژوهش در رویکرد معنا‌بنیاد به مطالعه زبان نیز هست؛ به طوری که مهم‌ترین تحول در زبان‌شناسی شناختی را می‌توان توجه به استعاره دانست (لانگاکر، ۱۹۹۱: ۸). البته ایده مطالعه استعاره ایده تازه‌ای نیست؛ ریشه‌های آن را شاید بتوان در کارهای ارسطو یافت که می‌نویسد یک گزاره (یا «نام») می‌تواند به سبب روابط اولیه خود دارای تفسیرهای گوناگون باشد. از این رو، این گزاره می‌تواند با گزاره‌های دیگر جایگزین شود؛ زیرا میان نام‌ها مشابهت وجود دارد. در نتیجه، مفهوم یا شیئی که توسط یک استعاره توصیف می‌شود می‌تواند به کمک واحدهای معنایی متفاوت بیان گردد (یورینوا، ۲۰۱۴). آنچه تا زگی دارد نگاه نو و بی‌سابقه‌ای است که زبان‌شناسان شناختی به استعاره ارائه کرده‌اند. زبان‌شناسان شناختی برخلاف پیشینیان که استعاره را موضوعی صرفاً زبانی قلمداد می‌کردند و آن را صنعت و آرایه‌ای ادبی می‌دانستند، بر این باورند که استعاره نه پدیده‌ای زبانی، بلکه فرایندی مفهومی و شناختی است که نقش بنیادین در نظام مفهومی ذهن انسان و در شکل‌دهی و سازماندهی تجربه‌های اجتماعی، عقلی و احساسی روزمره او ایفا می‌کند. استعاره‌های مفهومی آذر جامعه استعاره‌های زبانی پدیدار می‌شوند و از این رو، مطالعه استعاره‌های زبانی راهی است به سوی شناخت هر چه بیشتر ماهیت و کارکرد ذهن انسان. البته به جز زبان، نمود عینی استعاره در دیگر محصولات ذهن و اندیشه انسان (مانند انواع هنرها) نیز یافت می‌شود. شناخته‌شده‌ترین نظریه‌ای که در چارچوب زبان‌شناسی شناختی پیرامون استعاره ارائه شده نظریه استعاره مفهومی (لیکاف، ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) است.

نظریه استعاره مفهومی نخستین بار توسط لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) ارائه گردید. یکی از دستاوردهای برجسته لیکاف در زبان‌شناسی شناختی شناسایی شماری از استعاره‌های مفهومی بود که زیربنای مفهوم‌های انتزاعی و شیوه تفکر ما درباره جهان و خویشتن به شمار می‌آید؛ برای مثال، یکی از مهم‌ترین استعاره‌های مفهومی این است که چیزهای «خوب» یا «پرتکاپو، فعال» را با جهت «بالا» و چیزهای «بد» یا «ایستا، بی‌تحرك» را با جهت «پایین»

1. R.W. Langacker
2. V. O. Yuryevna,
3. conceptual metaphor
4. conceptual metaphor

جمله لواندوفسکی؛ ۲۰۱۲؛ طوسی نصرآبادی و روشن، (۱۳۹۵). این استعاره مفهومی سبب شکل‌گیری نگاشت‌های مفهومی بسیاری میان مفاهیم جنگ با مفاهیم فوتبال می‌شود. از جمله مهم‌ترین نگاشت‌ها می‌توان موارد زیر را نام برد.

جدول ۲. نگاشت‌های مفهومی شکل‌گرفته در قالب استعاره «فوتبال جنگ است»

مفهوم مقصد		مفهوم مبدأ
مسابقه فوتبال	←	جنگ، نبرد، جدال
محل تیم فوتبال	←	اردوگاه
سرمربی فوتبال	←	فرمانده جنگ
کاپیتان تیم	←	فرمانده جنگ
بازیکن فوتبال	←	سرباز، مهاجم، جنگجو
تیم فوتبال	←	لشکر، ارتش
رفتن به سمت دروازه مقابل	←	حمله
جلوگیری از ورود توپ به دروازه خود	←	دفاع
دروازه	←	سنگر
دروازه‌بان	←	سنگربان
شوت به سمت دروازه	←	شلیک
ارسال هوایی توپ	←	نبرد/جنگ هوایی
باختن	←	تیر خوردن
پیروزی	←	فتح
گل زدن	←	تیر زدن
بازیکن گلزن	←	تیرانداز

تجلی نگاشت‌های استعاری فوق را می‌توان در عنوان‌های خبری زیر مشاهده کرد که نشان می‌دهد قلمرو مفهومی جنگ تا چه اندازه می‌تواند در نقش یک منبع غنی و زاینده برای استعاره‌های مربوط به فوتبال عمل کند:

- (۱) تراکتور-پرسپولیس؛ جنگ بر سر سرخ برتر! (خبر ورزشی، ۷ شهریور)
- (۲) دنیلی، فاتح جنگ سرخ (خبر ورزشی، ۹ شهریور)
- (۳) آمار بازی پرسپولیس؛ شجاع برنده نبردهای هوایی (ایران ورزشی، ۳ شهریور)
- (۴) به لشکر شکست‌خورده جایزه نمی‌دهند (پیروزی، ۵ شهریور)

استعاری استخراج‌شده از هر یک از روزنامه‌های ورزشی پیش‌گفته را نشان می‌دهد.

جدول ۱. روزنامه‌های ورزشی بررسی‌شده و تعداد استعاره‌های مستخرج از آنها

ردیف	عنوان روزنامه ورزشی	تعداد عبارتهای استعاری
۱	هدف	۶۵
۲	خبر ورزشی	۵۲
۳	ایران ورزشی	۳۰
۴	ابرار ورزشی	۲۶
۵	گل	۲۵
۶	پیروزی	۲۵
۷	شوت	۲۴
۸	استقلال	۹
	مجموع	۲۵۶

همان‌طور که در این جدول می‌توان دید، در مجموع تعداد ۲۵۶ عبارت استعاری استخراج و بررسی شده است. پس از استخراج عنوان‌های خبری و عبارتهای استعاری موجود در آنها، داده‌ها در چارچوب نظریه استعاره مفهومی (لیکاف؛ ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون؛ ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) و نیز برپایه دیدگاه‌های کووچش پیرامون حوزه‌های مبدأ استعاری (کووچش، ۲۰۱۰) مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

بررسی داده‌ها

از آنجا که هدف پژوهش حاضر بررسی قلمروهای مبدأ در استعاره‌های مرتبط با حوزه فوتبال است، در ادامه، هر یک از قلمروهای مبدأ شناسایی‌شده در عبارتهای استعاری مستخرج از عناوین روزنامه‌های ورزشی به ترتیب فراوانی کاربرد مورد بررسی قرار می‌گیرند.

جنگ

قلمرو مفهومی جنگ و رویدادها و ابزارها و پیامدهای آن پرکاربردترین قلمرو مبدأ در استعاره‌های حوزه فوتبال است؛ بنابراین استعاره «فوتبال جنگ است» را باید رایج‌ترین استعاره مفهومی در این زمینه دانست و این واقعیتی است که برخی از پژوهشگران دیگر نیز بر آن مهر تایید زده‌اند (از

1. G. Lakoff
2. G. Lakoff & M. Johnson
3. Z. Kövecses

رده‌های بالای جدول دست یابد یا خیر. در این مسیر نقطه آغاز، نقطه پایان، بلندی، پستی، صعود، سقوط، ایستگاه، توقف، مانع و غیره وجود دارد و تیم‌های فوتبال در طی این مسیر با شکست یا موفقیت روبرو می‌شوند. سه عنوان خبری زیر به‌وضوح بیانگر وجود این نگاهت مفهومی است.

(۱۸) تقابل فوتبال ایران با کامبوج در مسیر جام جهانی (گل، ۱۸ مهر)

(۱۹) هواداران حمایت کنند به مسیر قهرمانی برمی‌گردیم (خبر ورزشی، ۲۵ شهریور)

وجود طرحواره مسیر و پیدایش استعاره مفهومی «رقابت فوتبال یک مسیر است» موجب شکل‌گیری نگاهت‌های مفهومی بسیاری در این حوزه شده است که مهم‌ترین آنها به شرح زیر است:

جدول ۳. نگاهت‌های مفهومی شکل‌گرفته در قالب استعاره «رقابت فوتبال یک مسیر است»

مفهوم مبدأ		مفهوم مقصد
سد، مانع	←	تیم مقابل
توقف	←	نتیجه تساوی
قله	←	رده اول جدول
قعر	←	رده آخر جدول
صعود	←	حرکت به سوی رده اول
سقوط	←	حرکت به سوی رده آخر
گام صعود	←	نتیجه برد
یکه‌تازی، پیشتازی	←	قرار گرفتن در رده بالاتر از دیگر تیم‌ها
کورس	←	رقابت برای کسب رده بالاتر
ایستگاه	←	هر مسابقه فوتبال

در مثال‌های زیر، واژه‌هایی که زیر آنها خط کشیده شده است بیانگر نگاهت‌های مفهومی پیش‌گفته و مفاهیم مرتبط با طرحواره انگاره‌ای مسیر هستند.

(۲۰) امیدها در یک سرایشی تازه؛ کم‌لطفی تاریخی! (ایران ورزشی، ۱۷ مهر)

(۲۱) پرسپولیس از قله افتاد (هدف، ۶ مهر)

(۲۲) سفر به صدر با دو شوت تماشایی (خبر ورزشی، ۶ مهر)

(۲۳) فولاد خوزستان صفر- پیکان صفر؛ توقف بعد از بردهای

شهریور)

(۵) شلیک احسان برای جشن تبریز کافی بود (خبر ورزشی، ۹ شهریور)

(۶) استقلال تیر خورد (خبر ورزشی، ۱ مهر)

(۷) فرمانده‌ای به نام سید جلال (پیروزی، ۲۲ مهر)

(۸) خط و نشان سربازان استراماچونی برای مدعیان (استقلال، ۴ آبان)

(۹) بررسی نقشه حمله به کامبوج؛ همه پشت ویلموتس (ایران ورزشی، ۱۷ مهر)

(۱۰) تک‌تیرانداز تیراخور صدر را زد (هدف، ۱۳ مهر)

(۱۱) شهر خودرو ۱- پرسپولیس صفر؛ فرجی تیر آخر را زد (ابرار ورزشی، ۱۳ مهر)

(۱۲) حمله هوایی سپاهان ذوب‌آهن را ویران کرد (خبر ورزشی، ۱۳ مهر)

علاوه بر نگاهت‌های استعاری فوق، کاربرد مفاهیم مرتبط با جنگ مانند مانور، عملیات، مسلسل، بمب‌افکن، کمربند انتحاری و غیره نیز در عنوان‌های خبری زیر جالب توجه است.

(۱۳) مانور قدرت در خاک اردن (پیروزی، ۲۳ آبان)

(۱۴) عملیات فتح با دستور حمله (خبر ورزشی، ۲۳ آبان)

(۱۵) مسلسل آبی؛ پنجمین برد متوالی استراماچونی با استقلال (ایران ورزشی)

(۱۶) سپاهان ۲- ذوب آهن صفر؛ جولان بمب‌افکن‌های ژنرال در آسمان لیگ (هدف، ۱۳ مهر)

(۱۷) ذوب‌آهن- استقلال؛ کمربندهای انتحاری را محکم ببندید. (هدف، ۴ مهر)

طرحواره مسیر

طرحواره مسیر بیانگر یک مسیر حرکت است که دارای نقطه آغاز، نقطه پایان و مجموعه‌ای از نقاط به‌هم‌پیوسته بین این دو بوده که طول مسیر را تشکیل می‌دهند (ایوانز و گرین، ۲۰۰۶: ۱۸۵). یکی از استعاره‌های زیربنایی در گفتمان فوتبال که مبتنی بر طرحواره مسیر شکل گرفته است، عبارت است از: «رقابت فوتبال یک مسیر است». این طرحواره در مورد رقابت‌هایی صادق است که به‌صورت تورنمنت یا لیگ برگزار می‌شود و در آن هر تیم باید تعدادی مسابقه انجام دهد تا در نهایت مشخص شود که آیا می‌تواند به مقام قهرمانی یا

طلایی (ابرار ورزشی، ۴ مهر)

(۲۴) گام بلند برای صعود به افتخار خانمها (خبر ورزشی، ۱۸ مهر)

(۲۵) پیشتازی داماش، توقف شاهین (هدف، ۱۳ شهریور)

(۲۶) نیروی زمینی، استقلال و پیکان در کورس نفس‌گیر (هدف، ۱۶ شهریور)

(۲۷) گل‌گهر-پارس جم؛ بازگشت به لیگ از ایستگاه سیرجان (خبر ورزشی، ۲۱ شهریور)

(۲۸) استقلال استراماچونی راه افتاد (شوت)

متافیزیک

یکی دیگر از قلمروهای مبدأ استعاری در فوتبال قلمرو مفاهیم متافیزیکی است. واژه‌هایی چون طلسم، جادو، معجزه، اسطوره، نحسی و غیره بیانگر مفاهیم متافیزیکی‌اند که برای مفهوم‌سازی‌های استعاری در حوزه فوتبال به کار گرفته می‌شود.

۱- طلسم

یکی از پرکاربردترین مفاهیم متافیزیکی که مبدأ استعاره‌های مفهومی در حوزه فوتبال قرار می‌گیرد مفهوم طلسم است که نمونه‌هایی از کاربرد استعاری آن را در عنوان‌های خبری زیر می‌توان دید:

(۲۹) کابوس تمام شد، طلسم استراماچونی شکست. (خبر ورزشی، ۹ مهر)

(۳۰) طلسم لعنتی (خبر ورزشی، ۲۴ مهر)

۲- نحسی

دیگر مفهوم متافیزیکی نسبتاً رایج در گفتمان فوتبال مفهوم نحسی و شومی است که در عنوان‌های خبری زیر مشاهده می‌شود. کاربرد اصطلاح «گره‌سیاه» که بیانگر مفهوم نحسی و شومی است نیز در عنوان‌های خبری فوتبال جالب است. در مثال ۳۳ گره‌سیاه استعاره از تیم ملی بحرین است که همواره در برابر تیم فوتبال ایران رقیبی خطرناک بوده است.

(۳۱) نحسی همچنان گریبانگیر استقلال خوزستان، ملوان انزلی، سرخپوشان (هدف، ۲۵ شهریور)

(۳۲) طلسم شوم (پیروزی، ۲۴ مهر)

(۳۳) طلسم نبردن‌های تیم ملی در خانه گره‌سیاه ادامه پیدا

کرد (گل، ۲۴ مهر)

۳- جادو

گاه رویدادهای فوتبال و به‌ویژه رویدادهایی مانند پیروزی درخشان یا غیرمنتظره و گل زدن با کمک مفهوم جادو که مفهومی متافیزیکی است بیان می‌شوند. مانند نمونه زیر:

(۳۴) برد روحیه‌بخش با گل کنعانی‌زادگان؛ جادوی شماره ۶ (ایران ورزشی، ۲۶ شهریور)

علاوه بر این گاه بازیکنان فوتبال را جادوگر و حرکات آنها را در زمین مسابقه جادو می‌نامند؛ برای مثال در فوتبال ایران علی کریمی به جادوگر معروف است.

۴- معجزه

معجزه یکی دیگر از مفاهیم متافیزیکی است که برای بیان رویدادهای خارق‌العاده و شگفت‌انگیز در فوتبال به کار می‌رود:

(۳۵) قطعی: معجزه پرسپولیس را در شیجیاژوانگ هم دیدم (ایران ورزشی، ۱۲ آبان)

۵- اسطوره

گاه از برخی فوتبالیست‌ها و شخصیت‌های ورزشی قدیمی با عناوینی همچون اسطوره یاد می‌شود که در واقع گونه‌ای احترام گذاشتن همراه با بزرگ‌نمایی است. این مفهوم که به‌عنوان قلمرو مبدأ استعاری در حوزه فوتبال به کار می‌رود نمونه دیگری از کاربرد مفاهیم متافیزیکی به حساب می‌آید؛ در مثال زیر، اسطوره آبی‌ها به «حسن روشن» بازیکن پیشکسوت تیم استقلال اشاره دارد:

(۳۶) گفتگوی اختصاصی با اسطوره آبی‌ها (شوت، ۱۶ شهریور)

۶- جهنم و برزخ

مفاهیم جهنم، دوزخ و برزخ نیز جزو مفاهیم متافیزیکی‌اند که به‌صورت استعاری برای اشاره به موقعیت‌ها یا مسابقه‌های دشوار و پرچالش در فوتبال به کار می‌روند:

(۳۷) صنعت نفت آبادان ۱- ذوب‌آهن ۱؛ فرار منصوریان از جهنم آبادان (خبر ورزشی، ۳۰ شهریور)

(۳۸) برانکو در برزخ الاهلی (خبر ورزشی، ۳ شهریور)

۷- سوپرمن

تیم‌های فوتبال و بیان ویژگی‌ها و رفتارهای آنها به کار گرفته شوند.

(۴۷) پنجه شیر (پیروزی، ۴ آبان)

(۴۸) غرش شیر در شهر قدس (استقلال، ۱ آبان)

(۴۹) تیم ملی شکل گرفت؛ یوزها دور هم جمع شدند. (گل، ۱۲ مهر)

(۵۰) پرواز سرخ با بال شاهین زخمی (خبر ورزشی، ۴ آبان)

(۵۱) پنجه به صورت شاهین (هدف، ۴ آبان)

در برخی موارد نام یک حیوان به‌عنوان لقب استعاری یک تیم ورزشی به‌صورت کاملاً متعارف و جاافتاده درمی‌آید و اهالی فوتبال آن تیم را با لقب استعاری موردنظر می‌شناسند؛ مانند «قوی سپید» که برای اشاره به تیم ملوان بندر انزلی به کار می‌رود:

(۵۲) حال و روز غم‌انگیز ملوان؛ کسی به فکر قوی سپید نیست (خبر ورزشی، ۱۳ شهریور)

ماشین و ابزار

مردم از ماشین‌ها و ابزارها برای کار کردن، بازی کردن، جنگیدن و حتی لذت بردن استفاده می‌کنند. علاوه بر این، هم ماشین‌ها و ابزارها و هم فعالیت‌های مرتبط با آنها در پیدایش عبارتهای استعاری نیز نقش دارند (کووچش، ۲۰۱۰: ۲۰). در زمینه فوتبال نیز، استعاره‌های مبتنی بر ماشین/دستگاه، دارای نمود چشمگیری است:

(۵۳) قطار سرخ با نفت راه می‌افتد (خبر ورزشی، ۳۰ آبان)

(۵۴) کی‌روش ماشین واقعی بود، ویلموتس ماشین کوکی (خبر ورزشی، ۲۸ آبان)

(۵۵) استارت تیم ملی فوتبال با ۱۳ بازیکن (ابرار ورزشی، ۱۱ شهریور)

(۵۶) موتور گلزنی دیاباته روشن شد تا استقلال از روی تراکتور رد شود (گل، ۱۱ آبان)

(۵۷) سایپا ترمز سپاهان را کشید (شوت، ۴ آبان)

(۵۸) موتور استقلال گرم شد. (شوت، ۲۸ مهر)

در عنوان‌های خبری بالا گاه یک تیم و گاه یک شخص (سرمربی یا بازیکن) به‌مثابه ماشین مفهوم‌سازی شده‌است.

بازی و ورزش

بازی و ورزش دارای ویژگی‌هایی هستند که اغلب برای

کاربرد مفهوم سوپرمن برای اشاره به بازیکنان پرسپولیس در عنوان خبری زیر از دیگر موارد کاربرد قلمرو مفهومی متافیزیک به شمار می‌آید:

(۳۹) سوپر جام برای سوپرمن‌ها (= بازیکنان پرسپولیس) (شوت، ۱۶ مهر)

پدیده‌های طبیعی

ما انسان‌ها در طبیعت زندگی می‌کنیم و پدیده‌های طبیعی گوناگونی را در محیط پیرامون خود تجربه می‌کنیم؛ بنابراین جای شگفتی نیست که پدیده‌های طبیعی نقش قابل توجهی در شکل‌گیری استعاره‌ها در حوزه‌های گوناگون زندگی و فعالیت انسان و از جمله در حوزه فوتبال بازی کنند؛ در مفاهیمی مانند آتش، توفان، کولاک، آفتابی، آسمان، آتشفشان، گردوخاک، بهار، خزان و غیره:

(۴۰) ماشین‌سازی ۴- شاهین ۲؛ توفان در اول و آخر بازی (ابرار ورزشی، ۴ مهر)

(۴۱) کولاک طارمی مقابل محمدی و زیدان! (ابرار ورزشی، ۳ شهریور)

(۴۲) آسمان استقلال دوباره آبی شد (شوت، ۳۰ مهر)

(۴۳) ویلموتس در وضعیت نیمه‌ابری تیم ملی آفتابی شد. (هدف، ۲۰ آبان)

(۴۴) بهار و خزان سرخابی‌ها با یک گل (شوت، ۲ شهریور)

(۴۵) میلان-اینتر؛ جلوی آتشفشان کونته را بگیر (ایران ورزشی، ۳۰ شهریور)

(۴۶) استقلال در زمین گردوخاک کرد، استراماچونی در کنفرانس (خبر ورزشی، ۱۶ آبان)

حیوانات

قلمرو حیوانات یک از قلمروهای مبدأ بسیار زایا در استعاره‌هاست. بر این اساس، افراد و ویژگی‌ها و رفتارهای آنها به‌کمک ویژگی‌ها و رفتارهای حیوانی بیان و درک می‌شوند. علاوه بر این، اجزای بدن حیوانات نیز به‌فراوانی برای مفهوم‌سازی قلمروهای انتزاعی به کار می‌روند (کووچش، ۲۰۱۰: ۱۹). در استعاره‌های مستخرج از عنوان‌های خبری فوتبال بعضی اوقات بازیکنان فوتبال و بعضی اوقات کلیت یک تیم فوتبال به‌صورت استعاری به‌مثابه یک حیوان مفهوم‌سازی می‌گردد. این نگاشت مفهومی سبب می‌شود اعضای بدن حیوانات، ویژگی‌ها و رفتارهای آنها برای اشاره به بازیکنان یا

مقاصد استعاری به کار می‌روند؛ برای مثال، بسیاری از بازی‌ها دارای قواعد و قوانین خاصی هستند و همین ویژگی منجر به پیدایش استعاره‌های می‌شوند؛ مانند «او قواعد بازی را رعایت می‌کند» (کووچش، ۲۰۱۰: ۲۰). در زمینه فوتبال بازی‌ها و رشته‌های ورزشی به‌عنوان مبدأ استعاری استفاده می‌شود، مانند موارد زیر:

(۵۹) تراکتور-پرسپولیس؛ شطرنج در تبریز (ایران ورزشی، ۷ شهریور)

(۶۰) جعفری، نادریان، هرمزی، امامی و خادمی بزرگان را مات کردند (هدف، ۶ مهر)

(۶۱) تراکتور ۱- پرسپولیس ۰؛ دنیزلی مچ کالدرون را خواباند (ابرار ورزشی، ۹ شهریور)

(۶۲) ماروپله با استقلال را تمام کنید لطفا! (استقلال، ۹ شهریور)

(۶۳) استقلال ۰- پرسپولیس ۱؛ گل یا پوچ (گل، ۱ مهر)

نکته جالب توجه اینجاست که حتی در مواردی از مفاهیم خود ورزش فوتبال برای بیان استعاری مفاهیم دیگری در فوتبال استفاده می‌شود؛ در مثال ۶۴، پیروزی تیم جواد نکونام در برابر تیم یحیی گل محمدی به‌عنوان «پاس گل» به سایر رقبیان مفهوم‌سازی شده است. در مثال بعدی، وضعیت پدیدآمده برای فرهاد مجیدی به‌مثابه موقعیت آفساید در بازی فوتبال مفهوم‌سازی شده است.

(۶۴) پاس گل نکونام به مدعیان؛ کشیدن ترمز یحیی (گل، ۳۰ شهریور)

(۶۵) فرار فرهاد از تله آفساید (هدف، ۱۳ مهر)

ساختمان

به باور کووچش (۲۰۱۰: ۱۹) انسان دارای تجربه و درک مستقیم از ساخت‌وساز و ساختمان است؛ چرا که برای سرپناه، کار، ذخیره مواد و دیگر موارد برای خود، خانه و دیگر بناها را می‌سازد. در نتیجه این تجربه، هم خود بنای فیزیکی، هم اجزای آن و هم عمل ساخت‌وساز می‌تواند مبدأ استعاره‌های گوناگون در ذهن و زبان او قرار گیرد. در زمینه فوتبال نیز مواردی از کاربرد قلمرو مفهومی ساختمان را می‌توان مشاهده کرد:

(۶۶) آوار شهرخودرو بر سر سرخپوشان (شوت، ۱۳ مهر)

(۶۷) شاهین بوشهر ۰- سپاهان ۲؛ صدر در قلعه زرد (هدف، ۳

شهریور)

(۶۸) اسباب‌کشی تراکتور به صدر (خبر ورزشی، ۱۱ مهر)

(۶۹) حمله هوایی سپاهان ذوب‌آهن را ویران کرد (خبر ورزشی، ۱۳ مهر)

(۷۰) خانه‌تکانی در تیم ملی (خبر ورزشی، ۲۶ آبان)

در عنوان‌های خبری بالا واژه‌هایی چون آوار، قلعه، اسباب‌کشی، ویران کردن و خانه‌تکانی همگی بیانگر مفاهیم مرتبط با ساختمان و خانه هستند که برای بیان مفاهیم مرتبط با فوتبال به کار گرفته شده‌اند.

سلامت و بیماری

به باور کووچش (۲۰۱۰: ۱۹)، حوزه سلامت و بیماری از حوزه‌های پرکاربرد است که در نقش قلمرو مبدأ استعاری ظاهر می‌شود. در این راستا، هم ویژگی‌های کلی مرتبط با سلامت و بیماری و هم برخی بیماری‌های خاص به‌عنوان مبدأ استعاری مورد استفاده قرار می‌گیرند. بررسی داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که مفاهیمی همچون سرگیجه، ویروس، اپیدمی و همچنین اصطلاح «حال آمدن» برای بیان مفاهیم فوتبال به کار می‌رود.

(۷۱) سرگیجه کالدرون (خبر ورزشی، ۳۰ آبان)

(۷۲) ویروس مصدومیت دوباره به جان استقلال افتاد. (استقلال، ۴ مهر)

(۷۳) اپیدمی مصدومیت (گل، ۵ شهریور)

(۷۴) پرسپولیس با جلال حال می‌آید (هدف، ۲۸ مهر)

هنر

هنر به‌عنوان یک قلمرو مفهومی گاه در مفهوم‌سازی‌های استعاری فوتبال دارای نقش مهمی است. از میان هنرهای گوناگون، سینما و موسیقی دارای نقش برجسته‌تری هستند. در نمونه‌های ۷۵ و ۷۶ زیر از عنوان فیلم‌های سینمایی (آشفتگی و سلطان قلب‌ها) به‌صورت استعاری برای اشاره به وضعیت یک تیم خاص یا در تمجید از عملکرد یک بازیکن خاص استفاده شده است. در نمونه ۷۷، از جادوگری که در فوتبال ایران به علی کریمی نسبت داده می‌شود با عنوان هنر هشتم یاد شده است. در آخرین نمونه نیز از مفاهیم مرتبط با موسیقی استفاده شده است.

(۷۵) آشفتگی (ایران ورزشی، ۲۵ آبان)

(۷۶) عارف سلطان قلب‌ها (گل، ۳۰ مهر)

(۷۷) روایت‌های جذاب از زندگی علی کریمی به مناسبت

سالروز تولدش؛ هنر هشتم (پیروزی، ۱۸ آبان)

(۷۸) رقص بندر به ساز پرسپولیس (پیروزی، ۲ آبان)

نور و تاریکی

نور و تاریکی جزو تجربه‌های بنیادین انسان‌اند و در شکل‌گیری استعاره‌ها نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ به‌ویژه هنگامی که ویژگی‌های آنها در قالب شرایط آب و هوایی مورد استفاده قرار گیرد (کووچش، ۲۰۱۰: ۲۲)، مانند «سایه‌های تردید». مفاهیم نور و تاریکی در مفهوم‌سازی استعاری پدیده‌ها و رویدادهای مرتبط با فوتبال نیز کاربرد دارند. برای نمونه، شکست در فوتبال به مثابه تاریکی و پیروزی به مثابه نور/روشنایی مفهوم‌سازی می‌شود. همچنین گاه نقاط قوت یک تیم به مثابه نور و نقاط ضعف آن به مثابه تاریکی قلمداد می‌شود.

(۷۹) اولین برد استراماچونی در ایران؛ فرار از تاریکی (ایران ورزشی، ۹ مهر)

(۸۰) پرسپولیس ۲-۱ پیکان؛ نوری در تاریکی خط حمله (هدف، ۲۹ مهر)

(۸۱) دریای نور در تبریز (پرسپولیس، ۷ شهریور)

(۸۲) سایه‌روشن‌های یک خط دفاعی خاکستری: شکاف در سد تیم ملی (ایران ورزشی، ۲۸ مهر)

درس و مدرسه

در عنوان‌های خبری فوتبال مواردی از استعاره‌های مبتنی بر قلمرو مفهومی درس و مدرسه را می‌توان یافت که در آنها بازی فوتبال به مثابه کلاس درس و بازیکنان به مثابه دانش‌آموزان مدرسه مفهوم‌سازی می‌شوند، مانند:

(۸۳) کل ایران سر کلاس دربی‌اولی‌ها؛ فشار شب اول مهر (هدف، ۳۱ شهریور)

(۸۴) شاگرد اول‌های شهرآورد (خبر ورزشی، ۱ مهر)

(۸۵) موضوع انشای عبدی در مدرسه: تابستان خود را چگونه به پایان رساندید؟ (پیروزی، ۱ مهر)

قدرت و سیاست

کاربرد استعاره‌هایی مانند پادشاه، سلطان و شهریار برای اشاره به بازیکنان یا مربیان بزرگ فوتبال امری رایج در این حوزه است. در فوتبال ایران، «سلطان» به‌عنوان لقب استعاری علی پروین و «شهریار» به‌عنوان لقب استعاری علی دایی در میان فوتبال‌دوستان رایج است؛ علاوه بر این‌ها،

استفاده از مفهوم کودتا برای بیان اتفاقات غیرمنتظره و سریع در تیم‌های فوتبال نیز در مثال ۹۴ زیر دیده می‌شود. این مفاهیم را می‌توان مرتبط با حوزه قدرت و سیاست دانست که به‌صورت استعاری برای توصیف افراد یا رویدادها در حوزه فوتبال به کار می‌روند.

(۸۶) لیونل پادشاه فوتبال جهان (شوت، ۲ مهر)

(۸۷) رونالدو-دایی؛ شکارچی اعداد؛ رکورد شهریار (= علی دایی) در خطر (ایران ورزشی، ۲۳ شهریور)

(۸۸) دنبال پست در پرسپولیس نیستیم؛ عقب‌نشینی سلطان (= علی پروین) (ایران ورزشی، ۱۷ شهریور)

(۸۹) کودتا در تاتنهام؛ در عرض چند ساعت پوچتینو اخراج و مورینیو سرمربی شد (ایران ورزشی، ۳۰ آبان)

دریا و فعالیت‌های دریایی

در تعدادی از عنوان‌های خبری فوتبال می‌توان وجود قلمرو مفهومی دریا و فعالیت‌های دریایی مانند ماهیگیری را به‌عنوان قلمرو مبدأ استعاری مشاهده نمود. در مثال‌های ۹۰ و ۹۱ زیر، پیروزی تیم فوتبال پرسپولیس مقابل شاهین بوشهر به مثابه ماهیگیری و صید بیان شده است. در مثال ۹۲، تیم فوتبال بحرین که در برابر ایران به پیروزی رسید، با عنوان «بحر طویل» مفهوم‌سازی شده است.

(۹۰) ماهیگیری روی نوار ساحلی (هدف، ۲ آبان)

(۹۱) صید آسان در ساحل آرامش (ایران ورزشی، ۴ آبان)

(۹۲) «بحر» طویل (گل، ۲۴ مهر)

خورد و خوراک

«خورد و خوراک» به‌عنوان یک قلمرو مفهومی که می‌تواند هم در بردارنده مفاهیم مربوط به خوراکی‌ها، هم فعالیت‌های خوردن و نوشیدن و هم فعالیت‌های مربوط به آشپزی و تهیه غذا باشد، در شکل‌گیری برخی از استعاره‌های فوتبال ایفای نقش می‌کند، مانند نمونه‌های زیر:

(۹۳) خریدها و لیست مازاد استقلال دست‌پخت خطیر بود (گل، ۳ مهر)

(۹۴) اشتهای عراق ده درجه کمتر از ایران (هدف، ۲۴ مهر)

(۹۵) استقلال - گل‌گهر سیرجان؛ یاران استراماچونی تشنه پیروزی در لیگ (ابرار ورزشی، ۱۱ مهر)

گیاهان

در یک استعاره یافت شده‌اند آنها را جزو دسته‌بندی «سایر» قرار داده‌ایم.

(۹۸) تمیز علیه چرک (منظور فوتبال ایران در برابر فوتبال بحرین) (هدف، ۲۳ مهر)

(۹۹) صحنه جرم، ورود ممنوع (خبر ورزشی، ۲ شهریور) (۱۰۰) مدعیان به هم پریدند، تهران و اصفهان به هم رسیدند؛

لیگ روی نقطه جوش (خبر ورزشی، ۴ مهر) (۱۰۱) فولاد صفر - پرسپولیس ۱؛ آژیر قرمز به صدا درآمد (هدف، ۱۴ آبان)

(۱۰۲) دو خارجی سرشناس در رادار استقلال (گل، ۱۶ شهریور)

بررسی‌های انجام‌شده تا اینجا نشان می‌دهد که در

عبارت‌های استعاری مستخرج از عنوان‌های خبری مربوط به فوتبال ۱۶ قلمرو مفهومی قابل شناسایی است که حداقل دو

نمونه از هریک از آنها را در داده‌های پژوهش می‌توان یافت. جدول زیر قلمروهای مبدأ شناسایی شده و تعداد عبارت‌های

استعاری وابسته به هر قلمرو رو به‌تریب بسامد نشان می‌دهد.

ما انسان‌ها به سبب تجربه‌هایی روزمره‌ای که در مواجهه با گیاهان، درختان و گل‌ها داریم، دارای دانش غنی درباره اجزاء، ویژگی‌ها و سایر مفاهیم مرتبط با آنها هستیم. با این حال، در داده‌های پژوهش تنها دو مورد از استعاره‌ها را می‌توان یافت که ریشه در قلمرو مفهومی گیاهان یا به‌طور کلی رویدنی‌ها دارند.

(۹۶) استقلال آماده پرپر کردن گل‌گهر (استقلال، ۱۱ مهر) (۹۷) خلیل‌زاده: به‌خاطر هواداران جام‌ها را درو کنیم (هدف، ۹ آبان)

در مثال ۹۶، شکست دادن تیم گل‌گهر سیرجان به‌مثابه پرپر کردن آن مفهوم‌سازی شده است و در مثال ۹۷ کسب جام‌های قهرمانی به‌مثابه درو کردن آنها.

پرپر کردن آن مفهوم‌سازی شده است و در مثال ۹۷ کسب جام‌های قهرمانی به‌مثابه درو کردن آنها.

سایر قلمروهای مفهومی

علاوه بر قلمروهای مفهومی پیش‌گفته، برخی از استعاره‌ها را در عنوان‌های خبری فوتبال می‌توان یافت که مرتبط با قلمروهای دیگری هستند مانند نظافت، جرم و جنایت، مایعات، خطر و ارتباطات. از آنجا هریک از این قلمروها تنها

در عنوان‌های خبری فوتبال می‌توان یافت که مرتبط با قلمروهای دیگری هستند مانند نظافت، جرم و جنایت، مایعات، خطر و ارتباطات. از آنجا هریک از این قلمروها تنها

جدول ۴. قلمروهای مفهومی مبدأ در استعاره‌های فوتبال

ردیف	قلمرو مفهومی	تعداد عبارت‌های استعاری	درصد
۱	جنگ	۷۸	۳۰٪
۲	مسیر	۲۹	۱۱٪
۳	متافیزیک	۲۷	۱۱٪
۴	پدیده‌های طبیعی	۲۵	۱۰٪
۵	حیوانات	۲۴	۹٪
۶	ماشین	۲۱	۸٪
۷	بازی و ورزش	۸	۳٪
۸	ساختمان	۷	۳٪
۹	سلامت و بیماری	۶	۲٪
۱۰	هنر	۵	۲٪
۱۱	نور و تاریکی	۵	۲٪
۱۲	درس و مدرسه	۴	۲٪
۱۳	قدرت و سیاست	۴	۲٪
۱۴	خورد و خوراک	۳	۱٪
۱۵	دریا و فعالیت‌های دریایی	۳	۱٪
۱۶	گیاهان	۲	۱٪
۱۷	سایر (مایعات، جرم، نظافت و ...)	۵	۲٪
مجموع		۲۵۶ عبارت استعاری	

فوتبالیست‌ها به‌ویژه پس از پایان دوره بازی کردن آنها به کار

برخی از استعاره‌ها در فوتبال که غالباً برای اشاره به

می‌رود به‌حدی جاافتاده و متعارف می‌شوند که همه علاقه‌مندان و دنبال‌کنندگان فوتبال می‌دانند لقب استعاری هر فوتبالیست کدام است. برای مثال:

علی دایی: شهریار

علی پروین: سلطان

احمدرضا عابدزاده: عقاب

امیر قلعه‌نویی: ژنرال

مهدی مهدوی‌کیا: موشک

علی کریمی: جادوگر

نمود این استعاره‌ها را در عنوان‌های خبری زیر می‌توان دید:

(۱۰۳) رونالدو-دایی؛ شکارچی اعداد؛ رکورد شهریار در خطر (ایران ورزشی، ۲۳ شهریور)

(۱۰۴) دنبال پست در پرسپولیس نیستیم؛ عقب‌نشینی سلطان (=علی پروین) (ایران ورزشی، ۱۷ شهریور)

(۱۰۵) بیرو (= بیرانوند) هم‌پرواز عقاب (=عابدزاده) (پیروزی، ۱۲ شهریور)

(۱۰۶) فوتبال مهدوی‌کیا در ۲۲ شهریور متولد شد؛ روز موشک قاره‌پیما (پیروزی، ۲۳ شهریور)

(۱۰۷) بازگشت جادوگر به لیگ برتر (علی کریمی) (خبر

ورزشی، ۲۲ مهر)

این موضوع در مورد تیم‌های فوتبال نیز به چشم می‌خورد و گاه به یک تیم لقب خاصی را به‌صورت استعاری نسبت می‌دهند. مانند «قوی سپید» که اشاره به تیم ملوان دارد (مثال ۵۶).

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین قلمروهای مفهومی مبدأ به‌ترتیب بسامد عبارتند از: جنگ، مسیر، متافیزیک، پدیده‌های طبیعی، حیوانات، ماشین و ابزار، بازی و ورزش، ساختمان، سلامت و بیماری، هنر، نور و تاریکی، مدرسه، قدرت و سیاست، آشپزی و خوراک، دریا و فعالیت‌های دریایی، گیاهان. همان‌طور که دیدیم قلمرو مفهومی جنگ پر بسامدترین قلمرو مبدأ در استعاره‌های فوتبال است و این نتیجه‌ای است همسو با نتیجه حاصل از پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) که دریافته‌اند بیش از ۴۸ درصد استعاره‌های فوتبال ریشه در استعاره مفهومی «فوتبال جنگ است» دارند. با این حال، تفاوت‌های قابل توجهی میان نتایج این پژوهش با پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) وجود دارد که به‌اختصار در جدول زیر آمده است.

جدول ۵. مقایسه نتایج کلی پژوهش حاضر با پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵)

پژوهش حاضر	پژوهش طوسی نصرآبادی و روشن
۲۵۶	۱۰۸
۱۶	۱۰
جنگ	جنگ
مسیر	ماشین و دستگاه
متافیزیک	پدیده‌های طبیعی
پدیده‌های طبیعی	حیوانات
حیوانات	جادوگری

جالب اینجاست که طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) به وجود طرحواره انگاره‌ای مسیر و استعاره‌های پر شمار شکل‌گرفته حول آن اشاره نکرده‌اند؛ در حالی که ما در این پژوهش دریافتیم که «مسیر» دومین قلمرو مفهومی پر بسامد در میان استعاره‌های فوتبال است و این قلمرو مفهومی نقش اساسی در زبان استعاری فوتبال دارد. ما در این پژوهش فوتبال را به‌عنوان قلمرو مقصد مورد

بررسی قرار دادیم؛ اما همان‌گونه که از ببرد (۱۹۹۸: ۵۳) نقل کردیم، رابطه ورزش و استعاره رابطه‌ای است دوسویه و ورزش می‌تواند در نقش قلمرو مبدأ نیز ظاهر شود؛ برای مثال، کووچش (۲۰۰۵: ۱۲۰) استدلال می‌کند که هر دو فرهنگ آمریکایی و چینی از ورزش به‌عنوان مبدأ استعاری برای بیان مفاهیم مربوط به حوزه سیاست استفاده می‌کنند و استعاره «سیاست ورزش است» در هر دوی آنها یافت

داشته باشد. در مجموع، استعاره‌ها در عناوین خبری ورزشی را می‌توان دارای سه کارکرد عمده دانست: الف) جلب توجه مخاطب به خبر و ترغیب او به مطالعه و پیگیری آن؛ ب) تسهیل بیان مفاهیم و موضوعات پیچیده و انتزاعی فوتبال به شیوه‌ای هنرمندانه و جذاب از سوی رسانه؛ ج) کمک به درک این مفاهیم و موضوعات از سوی مخاطب. در مجموع، این سه کارکرد سرانجام به تسهیل و تحکیم ارتباط میان رسانه و مخاطب می‌انجامد و این موضوع همسو با دیدگاه کووچش (۲۰۱۴) است مبنی بر اینکه استعاره افزون بر کارکرد شناختی، کارکرد ارتباطی مهمی نیز در گفتمان دارد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند برای گزارشگران و خبرنگاران ورزشی سودمند باشد و آنها را به‌سوی استفاده بیشتر و خلاقانه‌تر از استعاره‌های ورزشی، و به‌ویژه فوتبال، با هدف جذب مخاطب و تأثیرگذاری بر او ترغیب نماید.

کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه.
بامشادی، پارسا و شادی انصاریان (۱۳۹۷). واکاوی عنوان‌های خبری بیست‌وسه‌گانه و ویژگی‌های زبانی در جذابیت خبری. *زبان‌شناسی اجتماعی*، دوره ۲، شماره ۲ (پیاپی ۴)، ۴۲-۵۳.
بامشادی، پارسا؛ زینب محمدابراهیمی و شادی انصاریان (۱۳۹۵). استعاره و مجاز در گونه‌های زبانی رسانه‌های اقتصادی: رویکردی پیکره‌بنیاد. *زبان‌شناسی اجتماعی*، دوره ۱، شماره ۱، ۵۷-۴۹.

- Alzawaydeh, R., & Alghazo, S. (2018). Metaphors in football news headlines in English and Arabic. *International Journal of Linguistics*, 10(6), 116-133.
- Beard, A. (1998). *The language of sport*. London and New York: Taylor & Francis Ltd.
- Bergh, G. (2011). Football is war: A case study of minute-by-minute football commentary. *Revista Revedas*, 15(2), 83-93.
- Busà, M. G. (2014). *Introducing the language of the news*. London/New York: Routledge.

می‌شود؛ اما تفاوت اینجاست که در فرهنگ آمریکایی معمولاً از فوتبال آمریکایی یا بیسبال به‌عنوان قلمرو مبدأ استفاده می‌شود؛ ولی در فرهنگ چینی از تنیس روی میز، والیبال یا فوتبال. بحث نقش ورزش به‌طور کلی و فوتبال به‌طور خاص در پیدایش قلمروهای مبدأ استعاری خود نیازمند پژوهش (یا حتی پژوهش‌هایی) مجزا است که امیدواریم در آینده مورد توجه پژوهشگران ایرانی قرار گیرد.

نتایج کلی این پژوهش گفته کورتز دلو ریوز^۱ (۲۰۱۰) را درباره اهمیت استعاره در مفهوم‌سازی مسائل اقتصادی به یاد ما می‌آورد و ما را بر آن می‌دارد که ادعا کنیم استعاره ابزاری بسیار مهم در مفهوم‌سازی مسائل و رویدادهای مرتبط با فوتبال است و اغلب به گونه‌ای هنرمندانه مورد استفاده قرار می‌گیرد تا توجه مخاطب را به خود جلب کرده، او را به پیگیری خبر ترغیب نماید و کارکردهای ارتباطی گوناگون

منابع

- طوسی نصرآبادی، محمدرضا و بلقیس روشن (۱۳۹۵). استعاره در عناوین خبری روزنامه‌های ورزشی ایران: بررسی موردی استعاره فوتبال. *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، سال ۸، شماره ۲ (پیاپی ۱۵)، ۳۷-۴۸.
- انصاریان، شادی؛ غلامعلی‌زاده، خسرو و تفکری رضایی، شجاع (۱۳۹۵). بررسی استعاره در علوم رایانه‌ای از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، سال ۶، شماره ۱۲، ۱۷۱-۱۵۵.
- انصاریان، شادی (۱۳۹۳). *بررسی استعاره در علوم رایانه‌ای و دنیای مجازی از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی*. پایان‌نامه

- Cortés de los Ríos, M. (2010). Cognitive devices to communicate the economic crisis: An analysis through Covers in The Economist. *Ibérica*, 20, 81-106.
- Kellet, P. (2002). Football-as-war, coach-as-general: Analogy, metaphor and management implications. *Football Studies*, 5(1), 60-76.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd Ed.). New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2014). Metaphor and metonymy in the conceptual system. In: F. Polzenhagen, Z. Kövecses, S.

- Vogelbacher, & S. Kleinke (Eds.), *Cognitive explorations into metaphor and metonymy* (pp. 15-34). Frankfurt am Main: Peter Lang Edition.
- Krisnawati, E. (2014). Metaphors in Indonesian soccer news. *Theory and Practice in Language Studies*, 4(1), 24-29.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (ed.), *Metaphor and thought* (pp. 202-251). New York: Cambridge University Press.
- Langacker, R.W. (1991). *Foundations of cognitive grammar*. (Volume 2). Stanford: Stanford University Press.
- Lewandowski, M. (2012). Football is not only war. Non-violence conceptual metaphors in English and Polish soccer language. In J. Taborek, A. Tworek, L. Zieliński (eds.), *Sprache und Fußball im Blickpunkt linguistischer Forschung* (pp. 79-95). Berlin: Verlag Dr. Kovac.
- Littlemore, J., & Taylor, J.R. (eds.) (2014). *The bloomsbury companion to cognitive linguistics*. London: Bloomsbury.
- Yuryevna, V. O. (2014). Understanding American values through the cultural metaphor «American football». *Magister Dixit*, 3(15), 54-58.